

Cursa cu obstacole

Moștenirea muribundă și presa

Relațiile literare româno-maghiare sînt lăstate în pagină. Unii din de creație din țările noastre au cunoscut perioade bune și stagnări determinate de climatul politic. Contactele s-au reluat, delegațiile oficiale s-au vizitat reciproc, s-au semnat convenții, s-au planificat diferite manifestări, se vor întîi întîlnirile, vor urma și seminarii și consfătuiri, călătorii de studii mai mult sau mai puțin eficiente. Dar îmbogățirea moștenirii comune, despre care scriam săptămîna trecută, rămîne ne-rezolvată.

Partea maghiară este vădit avantajată. În afară de specialiștii autohtoni unguiri cunoscători ai limbii și culturii române care lucrează în diferite instituții de cercetare, în redacții, la catedre universitare, ea s-a îmbogățit cu scriitorii maghiari care, în ultimele decenii, au părăsit România și s-au stabilit în țara vecină, printre ei existînd și unii traducători excelenți ai poeziei românești (a părăsit secumea chiar și un prodigios traducător român, Gelu Păteanu). Literații din Ungaria și-au întărit rîndurile cu redactori, editori, esești, publiciști, telegaști, poeți și prozatori care cunosc viața spirituală românească și sînt capabili să relateze despre evenimentele și fenomenele din sfera politică și culturală. Nu ne vom ocupa acum de gradul de obiectivitate al acestor comentarii. Circumscriem doar fenomenul.

Ce avem noi la ora actuală? Foarte puțin. Nicolae Balotă, trecînd în exil, a lăsat în urma sa un hiatus în domeniul prezentării și analizei fenomenului literar maghiar. Cîțiva universitari care abordează din cînd în cînd cite o temă, îndeobște cu ocazia aniversării sau dispariției unui scriitor, nu pot acoperi domeniul. Redacțiile, editurile, instituțiile noastre de cercetare, catedrele universitare, bibliotecile nu dispun de specialiști în domeniu. Ion Chinezu, Costa Cărel, Avram P. Todor, Tudor Baltes, Mihai Beniuc, Veronica Porumbacu, Eugen Jebeleanu, toți au trecut în neființă. Traducerile și studiile lor marchează o epocă. Dar ce se va întîmpla mîine? Va persista același fenomen de care ne izbim azi? Domokos Géza, îngrijind „Biblioteca Kriterion”, a încercînd elaborarea prefetelor lucrărilor de proză maghiară contemporană publicate în limba română unor scriitori de seamă. Există însă și cazuri în care unele volume din această colecție prestigioasă au văzut lumina tiparului fără escul însoțitor, atât de necesar pentru orientarea publicului.

Am fost neplăcut impresionat (din păcate, nu o dată) cînd o întreprindere valoroasă, de mare amploare, din domeniul traducerii literaturii române în maghiară a rămas fără ecou în presa de specialitate. N-au apărut nici analize serioase, nici semnalări cu caracter informativ. Aș putea da mai multe exemple, dar mă voi referi la unul recent. În 1990, sub egida Editurii „Kriterion”, a apărut, cu titlul „Jurnal de bord”, antologia tinerilor poeți români alcătuită, postfațată și înzestrată cu note bibliografice de neuitatul Mircea Scarlat. Volumul în care peste 30 de poeți români, reprezentanți ai generațiilor '70 și '80, apar în tălmăcirile inspirate ale confrăților maghiari era de mult în faza de bun de tipar. Cenzura a interzis însă publicarea lui. După prăbușirea diktaturii, editura l-a tipărit așa cum a fost alcătuit de Mircea Scarlat, cu valorile interzise din țară și din exil. A trecut un an de la apariția lui, dar opinia publică românească (și chiar o parte a poezilor prezenți în antologie) n-a aflat despre această formidabilă lucrare publicată în limba maghiară. Nu era firesc să stîrnească un ecou în presa literară și nu numai literară? Desigur, o vom face noi, confrății maghiari, dar este, într-o oarecare măsură, stînjinitor: să faci ceva și tot tu să te lauzi... Unde sînt confrății noștri români, specialiștii — critici literari și redactori la presa scrisă și vorbită — care să-și poată spune cuvîntul autorizat despre moștenirea noastră comună?

Este regretabil că acest fenomen se întîlnește și în alte domenii. Acum cîțiva ani, am făcut cunoștință cu un tînr istoric român care s-a stabilit într-un centru cultural din Ardeal în calitate de cercetător al istoriei transilvănene. Am aflat cu stupeoare că nu știa nici maghiara, nici germana, nici latina... Ce contribuție poți avea, ca istoric, la lămurirea trecutului și la decantarea prezentului necunoscînd limbile naționalităților conlocu-toare?

Nu stăm mai bine nici în domeniul etnologiei și al folclorului. Cu ce începem eliminarea acestui handicap care îngreunează buna înțelegere?

BALOGH JOZSEF ■

17 septembrie 1991

Mărturii de după arlechin:

CARMEN GALIN

Carmen Galin se află acum, alături de colegii ei, la Bienală de teatru de la Sao Paolo. Am întîlnit-o cu puțin timp înainte de plecare. Era simțată, nu avea repețiții și se pregătea să dea o fugă la Snagov să facă plajă.

— Ai fost acrită la Piatra Neamț în momentul de vîrf al Teatrului Tineretului. Ai fost la Teatrul Mic tot în perioada lui de vîrf... De un an ești la Național, exact cînd aceasta a devenit cel mai bun din țară.

— Mi s-au făcut chiar reproșuri. Cineva mi-a spus cu brutalitate că am sosit la de-a gata. Poate că asta este norocul meu. Dar poate că acest noroc mi l-am făcut singură. Întotdeauna mi-am ales locul, instinctiv. Nu mi-a plăcut să lucrez cu oameni mediocri sau cu parteneri slabi pentru că prin comparație cu ei, eu sîm par bună. Am gîndit că dacă joc alături de un actor mare și cu regizori foarte buni, atunci am toate șansele să fiu bună. La Național am venit tot instinctiv. Sigur, a contat și faptul că venise Andrei Șerban. Dar am venit la Național înainte să se creeze momentul de vîrf. Distribuția mea în Electra a fost înainte de premiera cu „Trilogia”. Cînd vii la de-a gata înseamnă că masa este pusă și altceva a pregătît-o. Nu e suficient să te „lipești” de o trupă foarte bună. Trebuie să și faci față contextului în care te-ai auzvilit. E comod să stai într-un loc unde ți-ai făcut un statut al tău, unde ți-e cald și e greu să te rupi de acolo și să o iei de la capăt. În toate aceste mutări ale

mele am luat-o de la capăt. Pe mine asta nu m-a speriat.

— Ai fost în turneu cu „O trilogie antică” în Italia și Franța. Cum a fost primită trupa? Zilele trecute am vorbit cu un grup de sportivi care mi-au zis că în Grecia pe programul meciului, sub fotografie scria „echipa foamei”. Și tot ei mi-au spus că la Paris au fost întrebați chiar din aeroport „cum a fost gustul lebedelor?”

— Un mesaj cultural este primit altfel. Eu cred că cei din afară o să se dezmeticească în curînd. Chiar dacă le-a stat pe limbă să ne pună astfel de întrebări ceva i-a oprit să o facă. După ce au

văzut spectacolul nostru care l-a întors pe dos și care a răsturnat valorile la ei, nu mai puteau avea tupeul să pună problema în acest fel. La Paris ea în vogă spectacolul Arianei Mnouchkine, „Atrizzii”. Știam că toată lumea va face comparație între „Atrizzii” și „Trilogie”. Ei bine, a triumfat al nostru. Asta în condițiile în care știm cu toții că de conservatori sînt francezii, iar Mnouchkine este o alintată a criticii. Mie lucrul acesta mi s-a părut extraordinar.

Pentru noi jignirea a fost că a apărut într-un ziar italian titlul „Teatrul românesc din Budapesta”. Cel care și-a pus semnătura sub

FESTIVALUL FILMULUI PENTRU

...O plajă surprinzător de înso-rită pentru prima jumătate a lunii septembrie; mulți, foarte mulți ciini prezenți în stațiune (dormind pe nisipul incins, hirjindu-se în grupuri sau pur și simplu zăcînd în fotoliile din elegantul hol al hotelului „FORUM”); o reclamă luminooasă cu „Cuba libre”; un fotograf însoțit de un măgăruș alb făcîndu-și o altă reclamă, cîntat de data asta („Haideți, copii, cu mămica / Ca să-i pozăm păsărica! / Păsărica de la mare / Mai bronzată ca oricare”); puțini, foarte puțini turiști — iați cîteva dintre primele impresii oferite de Costinești, duminică 8 septembrie, prima dintre cele șapte zile ale Festivalului, ajuns la ediția a XIV-a. Ediție organizată de către Ministerul Culturii, Ministerul Tineretului și Sportului, Centrul Național al Cinematografiei și Compania de Turism pentru Tineret.

În deschidere, răsună noul semnal sonor al Festivalului (s-a renunțat deci la cel cunoscut, timp de 13 ediții, de către sute și sute de mii de tineri spectatori ce au umplut pînă peste toate marile amfiteatre în aer liber, în anii ce s-au scurs) — să fie, oare, un semn de bun augur?!

Programul este foarte încărcat: dimineața, conferințe de presă și discuții în grădina „Vox Maris”; după-amiază, începînd de la orele 16 și, practic, pînă tîrziu după miezul nopții, proiecții de filme (unele înscrise în concurs, altele nu). Se prezintă filme de lung metraj artistic, documentare, filme de animație și foarte multe filme realizate de studenții Academiei de Teatru și Film. Din nefericire, aceste proiecții au loc în sala hotelului „Forum”, mult prea mică pentru astfel de acțiuni: ea este, practic, umplută cu invitații la festival — cinești, critici, producători, etc — publicul, superbul public tînr de altădată, atîta cît se mai află în stațiune, nemaigăsindu-și aproape locul... circula zvonul că s-ar fi recurs la această măsură datorită „frigului” din timpul serii și nopții, în cazul proiecțiilor organizate la amfiteatru, explicația însă nu rezistă (în ultima zi, cea a decernării premiilor — care s-a făcut în aer liber! — amfiteatrul era, totuși, aproape plin). În orice caz, mă tem că măsura cu proiecțiile în sală a îndepărtat o bună parte dintre tinerii aflați la Costinești, aceștia preferînd să meargă la „disco”, decît să facă o veritabilă baie de aburi în spațiu închis...

Selecția e destul de săracă, pentru simplul motiv că... nu prea s-au produs filme, mă refer mai ales la cele artistice de lung metraj. De remarcat însă că, dintre cele 6 lung metraje de ficțiune, 3 sînt realizate de tineri regizori debutanți în genul respectiv (Daniel Bărbulescu — VINĂTOAREA DE LILIECI; Laurențiu Damian — RAMINEREA, și Jon Gostin — INNEBUNESC ȘI-MI PARE RĂU), ele fiind și cele mai interesante, deși poate că nu reprezentate la modul cel mai echitabil în Palmaresul final. Oricum, este semnificativ că debutanții au ridicat ștacheta...! S-au mai prezentat: UNDEVA ÎN EST, de Nicolae Mărgineanu; TELEFONUL, de Elisabeta Bostan și LICEENII ROCK'N ROLL, de Nicolae Corjos. Despre acele filme care au avut deja întîlnirea cu marele public, am scris la vremea respectivă. Asupra celor trei (Vinătoarea de lilieci, Telefonul și Innebunesc și-mi pare rău) — prezentate în premieră la Costinești — vom reveni după intrarea lor pe piață, întrucît necesită o analiză mai amănunțită. În compensație parcă — mă refer la „sărăcia” numerică a lung-metrajelor — veritabila „avalanșă” de filme studențești (mare parte prezentate și în cadrul Festivalului „DAKINO” din primăvară, festival specific studențesc) continuă să te pună pe gînduri: permanența pedalară pe metaforă sau experiment, subiecte subțiri (unele de-a dreptul puerile!), lipsa unei angajări în actualitate — surprinzătoare la niște autori atât de tineri!

Sanda Vișan și Liviu Șureă

Dacă actuala ediție a Festivalului, putem spune, a impus ceva — dacă a avut totuși o „clasă” anume — asta se datorează prezenței filmelor documentare și de animație. Aici, juriul (format din: Sergiu Nicolaescu, președinte; Șerban Marinescu, Iulian Mișu și Constantin Vaeni, regizori; Adina Darian, critic; Dumitru Capoianu, compozitor; Cristian Comega și Doru Segall, operatori; Zeno Bogdănescu, director animație; Ioan Groșan, scriitor, și Luminița Gheorghiu, acrită) — a avut de unde alege.

Dintre documentare: PIATA UNIVERSITĂȚII (cunoscutul, de acum, lung metraj realizat de Stere Gulea); SĂ FACEM TOTUL (de Ștefan Gladin, un pamflet anticeausist, dar și cu trimiteri acide la acei conducători de stat sau oameni politici ce au înlesnit ascensiunea sinistrei figuri); ȘI CLASA NOASTRĂ MUNCITORE MERGE ÎN PARADIS (de Viorel Branea, o încercare de „reabilitare” a acelor mineri „înșelați” la minieră); UN AN CEVA MAI LUNG (de Ada Pistiner, o viziune mai personală a Pieței); INTRIS-TĂRI (de Cornel Mihalache, un „caz” de alungare, inexplicabilă, a unei artiste mai mult decît originale, din viața unei comunități), sau PĂMÎNTUL ȘI ȚĂRANII LUI (de Felicia Cernăianu, despre bulversarea sătenilor unei comune, nedumeriți de niște dispoziii ce se bat cap în cap) — toate sînt modele de aplecare asupra mentalității unui popor cutremurat, încă, de o revoltă ale cărei urmări sînt departe de a fi limpezite.

Dintre filmele de animație: LA O BARIERĂ (Radu Igaszag, film în tentă absurdă despre imbecilitate, de o impecabilă ținută plastică); GOLANII (Mihai Marcel, titlul spunînd totul); WEEKEND (Mihai Surubaru, „pastile” pe aceeași temă, cea a dezinformării), sau DON JUAN (Ion Truică, experiment în tușuri de o mare eleganță) sînt cele care au produs și acel imens hohot de ris, de care are nevoie orice festival de film ce se respectă...!

...Vineri după-amiază, s-a organizat o întîlnire cu presa a celor doi „responsabili” cu desfășurarea Festivalului: producătorul Gheorghe Bejan și directorul artistic, regizorul Copel Moscu, cu care ocazie am aflat cite ceva din „bucătăria actuală” ediții care a costat suma de... 3 000 000 lei (la o primă vedere suma pare astronomică, la actualele prețuri de pe Litoral, însă, putem spune că organizatorii